

भूमिका

भूमिका

‘शेषराव मोहिते यांच्या कादंबरी लेखनाचा अभ्यास’ (‘असं जगणं तोलाचं’ व ‘धुळपेरणी’च्या आधारे) हा विषय एम्. फिल. लघुप्रबंधासाठी निवडण्यात आला आहे.

साहित्यातून सामाजिक बांधिलकी व्यक्त होत असताना समाजाच्या स्थितीगतीचे चित्रणही त्यातून अनिवार्यपणे होत असते. म्हणूनच साहित्य म्हणजे समाजमनाचा आरसा असे म्हटले जाते. भाषिक रचनेमुळे साहित्याचे मुख्यतः दोन ठळक प्रकार पडतात. एक गद्य आणि दुसरा पद्य. कादंबरी या वाङ्मयप्रकाराचा समावेश गद्यात केला जातो. पाश्चात्य वाङ्मयाच्या इतिहासात १८ व्या शतकात तर मराठी वाङ्मयाच्या इतिहासात १९ व्या शतकाच्या उत्तरार्धात कादंबरी हा वाङ्मयप्रकार अस्तित्वात आलेला दिसतो. येथून पुढे मराठी कादंबरी ही विविधांगाने उत्तरोत्तर वाढत गेलेली पहावयास मिळतो.

मराठी कादंबरीच्या आरंभापासून आजपर्यंत तिने समाजजीवनाच्या विविध अंगाना स्पर्श केला आहे. आपापल्या परीने समाजजीवनाला कादंबरीमध्ये बांधण्याचा प्रयत्न अनेकांनी केला आहे. त्यामध्ये शेषराव मोहिते यांच्या कादंबऱ्या उल्लेखनीय वाटतात. त्यांच्या दोन कादंबऱ्या प्रसिद्ध आहेत. ‘असं जगणं तोलाचं’ (१९९४) आणि ‘धुळपेरणी’ (२००१).

शेषराव मोहिते यांच्या कादंबरी लेखनामध्ये समाजजीवनाचे वास्तविक भान मांडलेले दिसते. त्यांच्या कादंबऱ्यांमध्ये शेतकऱ्यांच्या अनेक प्रश्नांचा वेध घेतल्याचे जाणवते. प्रचलित निष्क्रीय शिक्षण व्यवस्था, अनियमित निसर्ग, शेतकऱ्यांचे कष्ट, धूर्त सावकारी नीती, शिक्षित तरुणाची मानसिक घालमेल, शिक्षित तरुणाचे गावापासून तुटलेपण, अन्यायाविरुद्ध संघर्ष, शेतकऱ्याची फसवणूक, खेड्याचे प्रश्न अशा अनेक बाबींना या दोन कादंबऱ्या स्पर्श करतात.

या दृष्टीने हा विषय महत्त्वाचा वाटतो. यापूर्वी त्यांच्या कादंबऱ्यांचा अभ्यास स्फूर्तस्वरूपात झालेला आढळतो परंतु संशोधनाच्या दृष्टीने त्यांच्या दोन्ही कादंबऱ्यांचा अभ्यास करणे महत्त्वाचे वाटते.

प्रस्तुत लघुप्रबंधामध्ये संशोधन विषयाचा अभ्यास हा समाजशास्त्रीय पध्दतीने केला आहे. या अभ्यासाची उद्दिष्टे पुढीलप्रमाणे निश्चित केली आहेत. १) शेषराव मोहितेपूर्व काळातील मराठी कादंबरीचा आढावा घेणे. २) शेषराव मोहिते यांच्या कादंबऱ्यातील समाजवास्तव शोधणे ३) शेषराव मोहिते यांच्या कादंबऱ्यांतील आशयद्रव्यांचा शोध घेणे ४) शेषराव मोहिते यांच्या कादंबऱ्यांतील व्यक्तिरेखांचा अभ्यास करणे ५) शेषराव मोहिते यांच्या कादंबऱ्यांचे विशेष शोधणे.

प्रस्तुत लघुप्रबंधाची प्रकरण विभागणी खालीलप्रमाणे करून अभ्यास करण्यात आला आहे.

- १) मराठी कादंबरीचे स्वरूप आणि वाटचाल
- २) 'असं जगणं तोलाचं' व 'धुळपेरणी' मधील आशयसूत्रे
- ३) शेषराव मोहिते यांच्या कादंबऱ्यांतील व्यक्तिरेखा
- ४) शेषराव मोहिते यांच्या कादंबऱ्यांचे रचनाविशेष
- ५) उपसंहार

शेवटी परिशिष्टामध्ये संदर्भग्रंथांची व नियतकालिकांची सूची देण्यात आलेली आहे.